

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 5.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.5.15>

УДК 338.4

Я. В. Белінська,

д. е. н., професор, професор кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес аналітики, Державний податковий університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9685-0434>

П. Б. Юр'єва,

к. е. н., доцент, доцент кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес аналітики, Державний податковий університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8067-3066>

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Ya. Belinska,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Economic Policy, Marketing and Business Analytics, State Tax University

P.Yur'eva,

*PhD in Economic, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economic Policy, Marketing and Business Analytics,
State Tax University*

SOCIAL ACCEPTANCE AS AN INNOVATIVE MECHANISM FOR ACHIEVING THE GOALS OF MODERN DEVELOPMENT: FOREIGN EVIDENCE AND LESSONS FOR UKRAINE

У статті досліджено роль соціального підприємництва у контексті досягнення Цілей сталого розвитку ООН до 2030 року. Проаналізовано сутність поняття «соціальне підприємство» та його критерії. Розглянуто внесок соціальних підприємств у вирішення глобальних проблем на мікрорівні та їхню здатність до інноваційних рішень. Особливу увагу приділено порівняльному аналізу моделей підтримки соціального підприємництва у США та країнах Європи, виявлено їхні ключові відмінності в акцентах на прибутковість та соціальну місію, а роль державної підтримки. На основі аналізу зарубіжного досвіду надано рекомендації щодо вдосконалення механізмів підтримки соціальних підприємств в Україні як важливої умови її сталого розвитку. Запропоновано впровадження комплексного підходу, що включає покращення нормативно-правових умов, розвиток фінансових інструментів підтримки та посилення інституційної інфраструктури.

The article is dedicated to a comprehensive study of the role of social entrepreneurship as an effective tool in achieving the global Sustainable Development Goals (SDGs) defined by the United Nations by 2030. The paper conducts an in-depth analysis of the essence of the concept of "social entrepreneurship," reveals its key characteristics and criteria, particularly through the lens of the approach of the European research network EMES. The significant contribution of social enterprises to addressing pressing global problems at the micro-level is considered, emphasizing their ability to generate and implement innovative solutions that combine economic feasibility with social benefit. It has been established that social entrepreneurship contributes to reducing inequality through the employment of vulnerable groups, sustainable consumption through organic production, and the development of innovative infrastructure through the use of digital technologies. The specificity of social entrepreneurship, which combines economic efficiency and social orientation, makes their functioning one of the necessary conditions for achieving the sustainable development goals of

society and determines the need for their state support. Particular attention in the study is paid to a comparative analysis of existing models of social entrepreneurship support in the United States of America and the countries of the European Union. Fundamental differences in the emphasis of state policies and private initiatives to stimulate the development of social enterprises are identified, particularly in the context of the priority of financial self-sufficiency versus social mission, as well as in the scale and forms of state support. Based on the comparative analysis of international experience, practically significant recommendations for Ukraine regarding the optimization of mechanisms for supporting social entrepreneurship are formulated. The necessity of implementing a comprehensive approach, encompassing the improvement of the regulatory framework, the expansion of the range of available financial instruments, and the strengthening of institutional infrastructure to promote the development of social entrepreneurship as a key factor in the sustainable development of the country, is substantiated. The proposed measures, such as the provision of tax incentives, the creation of a separate legal status, the development of microcredit and public-private partnerships, as well as the establishment of accelerators and infrastructure hubs, will contribute to the development of social entrepreneurship in Ukraine and its contribution to the sustainable development of society.

Ключові слова: соціальне підприємництво, сталий розвиток, соціальні інновації, регулювання, соціальний вплив, економічна стійкість, механізми підтримки, зарубіжний досвід.

Keywords: social entrepreneurship, sustainable development, social innovation, regulation, social impact, economic stability, support mechanisms, international experience.

Постановка проблеми. Ключовим трендом сучасної глобалізаційної політики є концепція сталого розвитку, що забезпечує збалансування трьох сфер суспільства – соціальної, економічної та екологічної. Організацією

Об'єднаних Націй до 2030 року визначено 17 Цілей сталого розвитку (ЦСР), які спрямовані на вирішення глобальних проблем, таких як бідність, нерівність та зміна клімату, Ці 17 цілей є досить амбітними, і традиційних дій урядів та корпорацій буде недостатньо для їх досягнення. Це актуалізує завдання залучення до їх вирішення додаткових суб'єктів та розширення інструментів досягнення. Найкраще вирішити зазначені проблеми спроможне соціальне підприємництво, що пропонує інноваційні рішення на мікрорівні.

В основі соціального підприємництва лежить прагнення вирішити соціально-економічні проблеми через інноваційні бізнес-моделі. Соціальні підприємці поєднують прибуток із соціальними цілями, виявляючи проблеми у своїх громадах та розробляючи стійкі рішення. Будь то забезпечення доступу до чистої води, сприяння розвитку відновлюваної енергетики чи зменшення кількості пластикових відходів, соціальні підприємці знаходять унікальні способи вирішення проблем ЦСР. Соціальне підприємництво відіграє велику роль у функціонуванні місцевих громад, їхня адаптивність та креативність дозволяють їм швидко реагувати на потреби місцевого рівня.

Розвиток соціального підприємництва є особливо актуальним для України з огляду на соціально-економічні проблеми, пов'язані з тривалим періодом воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку соціального підприємництва та його участі у вирішенні завдань сталого розвитку присвячена велика кількість праць. При цьому соціальне підприємництво в різних працях розглядається з різних позицій та підходів, але домінує погляд на нього як на інноваційну активну силу сталого розвитку.

Зокрема у роботі В. Смачило та Є. Кильницької соціальне підприємництво розглянуто як інноваційна форма бізнесу в Україні [1], тоді як О. Овсянюк-Бердадіна та Ж. Крисько вважає соціальне підприємництво інноваційним інструментом вирішення суспільних проблем, що потребує

спеціального ставлення держави та створення особливих умов для його розвитку [2]. В цьому ж контексті К. Редько вважає соціальне підприємництво основою для переходу до циркулярної економіки [3], а О. Рудаченко, та В. Коненко, дослідили роль соціального підприємництва як основи сталого розвитку територіальних громад [4].

Серед зарубіжних науковців доцільно відмітити роботи К. Гріко, Л. Мікеліні та Г. Ясеволі [5], а також аналітичні розробки міжнародних організацій – Світового економічного форуму [6], Фонду соціального підприємництва Шваба [7], Британської Ради [8], що розглядають соціальне підприємництво як рушійну силу сталого розвитку [9].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження теоретичних та практичних аспектів ролі соціального підприємництва у досягненні Цілей сталого розвитку, а також розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення механізмів підтримки соціального підприємництва в Україні для забезпечення її сталого соціально-економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Загальноприйняте визначення «соціального підприємництва» на сьогодні відсутнє, що зумовлює різноманіття його трактувань у кожній науковій праці. В контексті нашого дослідження ми вважаємо за доцільне розуміти соціальне підприємництво як бізнес з першочерговими соціальними цілями, де отриманий прибуток переважно спрямовується на розвиток самого підприємства та/або на вирішення суспільних проблем [10, с.4].

За кордоном, особливо в ЄС та США, соціальне підприємництво є ваговою частиною суспільства, накопичивши значний теоретичний і практичний досвід. Функції і сутність соціального підприємництва є предметом дослідницької діяльності ЕМЕС – європейської дослідницької мережі, заснованої в 1996 році групою науковців з країн-членів ЄС. Мережа отримала свою назву від першої дослідницької програми «Поява соціальних підприємств в Європі» ("the EMERGence of Social enterprises in Europe").

Дослідники ЕМЕС визначили критерії, що охоплюють як комерційну, так і соціальну складові соціального підприємництва (таблиця 1).

Таблиця 1. Критерії підприємницької і соціальної складової соціального підприємництва

Критерій	Зміст	Критерій	Зміст
Безперервне виробництво товарів та/або надання послуг	СП, на відміну від інших некомерційних організацій, переважно не займаються рекламою чи перерозподілом коштів, а зосереджені на виробництві або наданні послуг населенню	Соціальна мета	Основна мета діяльності спрямована на створення суспільного блага або користі для конкретної групи людей
Високий ступінь автономії.	СП створюються за ініціативою групи людей, яка їх і контролює в рамках самостійних проєктів. Вони можуть отримувати підтримку від держави чи бізнесу, але залишаються незалежними у прийнятті рішень, виходячи з власних принципів діяльності	Ініціатива громадян	СП створюються групою людей, що належить до громади або спільноти, яка має чітку потребу чи мету, яку вони прагнуть реалізувати
Значний рівень економічного ризику;	Фінансова стабільність СП залежить від зусиль їхніх членів у забезпеченні достатніх ресурсів для підтримки та реалізації соціальної місії	Демократичне управління	У процесі прийняття рішень голоси всіх членів правління є рівноправними, незалежно від розміру їхнього фінансового внеску
Мінімальна кількість оплачуваної праці, що характерно для	Як некомерційні організації, СП можуть поєднувати різні види ресурсів, включаючи добровільну, волонтерську та оплачувану діяльність працівників	Залучення зацікавлених сторін	До процесу управління можуть бути залучені бенефіціари, співробітники, волонтери, представники влади, донори та інші зацікавлені сторони, наприклад, через членство в правлінні або участь у різних комітетах
		Обмежений розподіл прибутку	Традиційно прибуток СП реінвестується в їхній розвиток або спрямовується на підтримку соціальної місії

Джерело: [11, с. 5-10].

Проаналізуємо роль соціального підприємництва у досягненні окремих цілей сталого розвитку.

Такі ЦСР, як Ціль 1 (Подолання бідності), Ціль 3 (Міцне здоров'я та добробут) та Ціль 13 (Боротьба зі зміною клімату), вимагають глибокого розуміння місцевих контекстів. Оскільки соціальні підприємці активно залучені у соціально-економічне життя своїх громад, це дає їм необхідні знання для розробки ефективних контекстно-специфічних рішень. Зосереджуючись на проблемах мікрорівня, вони можуть масштабувати свої зусилля та впливати на зміни в політиці, які сприяють ширшим системним зрушенням [12].

Сприяння досягненню ЦСР 8 (Гідна праця та економічне зростання) відбувається шляхом створення робочих місць, особливо для маргіналізованих груп. Їхні бізнес-моделі зосереджені на інклюзивності, розширенні прав і можливостей жінок, молоді та знедолених громад. Ефективне функціонування СП зменшує нерівність (Ціль 10) та сприяє формуванню стійкої соціально-орієнтованої економіки.

Особливості функціонування соціальних підприємців визначають потребу у партнерстві з урядами, неурядовими організаціями та приватними компаніями, що відповідає досягненню ЦСР 17 (Партнерство заради цілей), та дозволяє соціальним підприємствам масштабувати свої рішення на глобальному рівні.

Таким чином, соціальне підприємництво сприяє зменшенню нерівності через працевлаштування вразливих груп, сталому споживанню завдяки органічному виробництву, розвитку інноваційної інфраструктури шляхом використання цифрових технологій. Специфіка соціального підприємництва, що поєднує економічну ефективність та соціальну спрямованість робить їх функціонування однією з необхідних умов для досягнення цілей сталого розвитку суспільства та визначає потребу у їх державній підтримці.

У США соціальне підприємництво переважно розглядається як спосіб для недержавних неприбуткових організацій отримувати фінансування для

своїї діяльності. Хоча американська концепція соціального підприємства допускає різні організаційно-правові форми та акцентує на отриманні прибутку та комерційній стійкості [12; 13]. Розвиток цієї сфери в США підтримується переважно приватними організаціями, які проводять дослідження, надають фінансову допомогу, а також освітні та консультаційні послуги соціальним підприємцям. Державна підтримка є переважно непрямою, здійснюючись на місцевому, регіональному та федеральному рівнях. Водночас, існуючі державні програми суспільного розвитку, які безпосередньо не спрямовані на соціальне підприємництво, також сприяють його розвитку. Крім того, існують спеціальні державні та федеральні програми, що підтримують соціальні підприємства, які займаються реабілітацією та працевлаштуванням людей з особливими потребами [11, 2001, с. 146]. Такий підхід пояснюється глибоко вкоріненими традиціями самоорганізації населення, де значна частина соціальних проблем успішно вирішується саме неприбутковими організаціями за фінансової підтримки цільових груп, населення, держави та донорів.

На противагу цьому, в Європі головним є не прибуток, а місія організації. У європейських країнах соціальне підприємництво розглядається як «бізнес із соціальною місією», де соціальний аспект або соціальний ефект від підприємницької діяльності є першочерговим, а фінансова ефективність – другорядною метою. Домінантним типом є «соціальні підприємства, що займаються інтеграцією осіб, які належать до вразливих груп населення, через працю» («work integration social enterprises» (WISEs)) [13, с. 7]. Розвиток соціального підприємництва тісно пов'язаний з розвитком громадянського суспільства та значною мірою підтримується державними інституціями. Діяльність таких підприємств може фінансуватися за рахунок державних пільг і дотацій. Державна підтримка соціального підприємництва включає розробку нового законодавства та координацію політики й діяльності різних урядових підрозділів і програм. Тут наголошується на суспільній користі таких підприємств та їхньому потенціалі у розвитку

соціальної відповідальності. У Європі особлива увага приділяється процедурам управління, демократичній участі акціонерів у розподілі прибутку, який може бути лише реінвестований або спрямований на підтримку соціальної місії.

Аналіз зарубіжного досвіду дозволяє систематизувати моделі підтримки соціальних підприємств наступним чином (таблиця 2)

Таблиця 2. Моделі підтримки соціальних підприємств

Критерій	Державно-регульована модель	Ініціативна модель
Стимуляція	Податкові пільги	Громадська ініціатива
Механізми	Жорстке законодавство	Грантова підтримка
Переваги	Системний підхід	Інноваційність

Джерело: складено автором.

Для ефективного використання досвіду зарубіжних країн щодо підтримки та розвитку соціальних підприємств в Україні як важливої умови її сталого розвитку необхідно:

покращання нормативно-правових умов: впровадження податкових пільг для соціальних підприємств, створення окремого законодавчого статусу соціального підприємства;

розвиток фінансових інструментів підтримки: мікрокредитування, державно-приватне партнерство для фінансування проектів;

посилення інституційної підтримки: створення акселераторів соціальних ініціатив, розвиток інфраструктурних хабів.

Висновки. Проведене дослідження засвідчило значну роль соціального підприємництва як інноваційного інструменту у досягненні Цілей сталого розвитку, завдяки їхній здатності розробляти контекстно-специфічні рішення на мікрорівні, сприяти гідній праці та економічному зростанню, а також зменшувати нерівність. Порівняльний аналіз зарубіжного досвіду виявив суттєві відмінності у підходах до розуміння та підтримки соціального підприємництва між США та країнами Європи. Якщо у США акцент робиться на комерційній складовій та самостійності неприбуткових

організацій у пошуку фінансування, то у Європі домінує орієнтація на соціальну місію та активну роль держави у підтримці.

Для ефективного використання зарубіжного досвіду в Україні необхідно впровадження комплексного підходу, що включає покращення нормативно-правових умов, розвиток фінансових інструментів підтримки та посилення інституційної інфраструктури. Запропоновані заходи, такі як надання податкових пільг, створення окремого законодавчого статусу, розвиток мікрокредитування та державно-приватного партнерства, а також створення акселераторів та інфраструктурних хабів, сприятимуть розвитку соціального підприємництва в Україні та його внеску у сталий розвиток суспільства.

Література

1. Smachylo V. V., Khalina V. Iu., Kylnytska Ye. V. Development of the social entrepreneurship in Ukraine as an innovative form of the business. *Marketing and management of innovations*. No. 1. 2018. С. 235-246. DOI: 10.21272/mmi.2018.1-17. DOI: <https://doi.org/10.21272/mmi.2018.1-17>

2. Овсянюк-Бердадіна О. Ф. Крисько Ж. Л. Соціальне підприємництво як інноваційний інструмент вирішення суспільних проблем: передумови становлення та активізації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. № 6. Част. 2 • 2016 URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/12383/1/СОЦІАЛЬНЕ%20ПІДПРИЄМНИЦТВО%20ЯК%20ІННОВАЦІЙНИЙ%20ІНСТРУМЕНТ%20ВИРІШЕННЯ%20СУСПІЛЬНИХ%20ПРОБЛЕМ.pdf>

3. Редько К.Ю. Соціальне підприємництво як основа для переходу для циркулярної економіки в Україні. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут»*. № 25. 2023. С. 32-37. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.25.2023.278421>

4. Рудаченко О. О., Коненко В. В. Соціальне підприємництво як основа сталого розвитку територіальних громад. *Проблеми сучасних*

трансформацій. Серія: економіка та управління. № 11. 2024. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-11-03-13>.

5. Grieco C., Michelini L. Iasevoli G. Social entrepreneurship and the sustainable development goals: The role of impact measurement. *ResearchGate*. 2015. URL: https://www.researchgate.net/publication/322927992_Social_Entrepreneurship_and_the_Sustainable_Development_Goals_The_Role_of_Impact_Measurement

6. How social entrepreneurs are tackling the SDGs', World Economic Forum. 2020. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2020/09/how-social-entrepreneurs-are-tackling-the-sustainable-development-goals/>

7. The State of Social Enterprise: A Review of Global Data 2013-2023, Schwab Foundation for Social Entrepreneurship, 2024, URL: <https://www.schwabfound.org/insights>.

8. The role of social entrepreneurship in achieving the SDGs, British Council, 2019. URL: <https://www.britishcouncil.org/society/social-enterprise/reports/role-social-entrepreneurship-achieving-sdgs>

9. Why Social Entrepreneurship is Key to Achieving the SDGs (Sustainable Development Goals) Post date September 18, 2024 URL: <https://cambioconsultancy.uk/2020/why-social-entrepreneurship-is-key-to-achieving-the-sdgs-sustainable-development-goals/>

10. Інформаційний довідник соціальних організацій та соціально-орієнтованого підприємництва, Центр розвитку соціального підприємництва, Львів, Прітва, 2011, 104 с.

11. Defourny J., Nyssens M. Social Enterprise in Europe: Recent Trends and Developments. Liège: EMES European Research Network. *Working Papers Series*, № 08/01. 2008. С. 40-43.

12. Школяр М. В. Соціальне підприємництво як інструмент вирішення соціальних проблем. *Науковий вісник НЛТУ України*. Серія економічна. 2017. Вип. 27(2). С. 85-89. <http://nv.nltu.edu.ua/index.php/journal/article/view/247>

13. Duniam M., Eversole R. Social Enterprises and Local Government: A Scoping Study. Australian Centre of Excellence for Local Government. Sydney, 2013. 23 p.

References

1. Smachylo, V.V. Khalina, V.Iu. and Kylnytska, Ye.V. (2018), “Development of the social entrepreneurship in Ukraine as an innovative form of the business”, *Marketynh i menedzhment innovatsii*, vol. 1, pp. 235-246.

2. Ovsianiuk-Berdadina, O.F. and Krysko, Zh.L. (2016), “Social entrepreneurship as an innovative tool for solving social problems: prerequisites for its formation and activation”, *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, vol. 6, no. 2.

3. Redko, K.Iu. (2023), “Social entrepreneurship as a basis for the transition to a circular economy in Ukraine”, *Ekonomichnyi visnyk NTUU «Kyivskyi politekhnichnyi instytut»*, vol. 25, pp. 32-37.

4. Rudachenko, O.O. and Konenko, V.V. (2024) “Social entrepreneurship as a basis for the sustainable development of territorial communities”, *Problemy suchasnykh transformatsii. Serii: ekonomika ta upravlinnia*, vol. 11.

5. Grieco, C. Michelini, L. and Iasevoli, G. (2015), “Social entrepreneurship and the sustainable development goals: The role of impact measurement”, *ResearchGate*, available at: https://www.researchgate.net/publication/322927992_Social_Entrepreneurship_and_the_Sustainable_Development_Goals_The_Role_of_Impact_Measurement (Accessed: 20 April 2025).

6. World Economic Forum, (2020), “How social entrepreneurs are tackling the SDGs”, available at: <https://www.weforum.org/agenda/2020/09/how-social-entrepreneurs-are-tackling-the-sustainable-development-goals/> (Accessed: 21 April 2025).

7. Schwab Foundation for Social Entrepreneurship, (2024), “The State of Social Enterprise: A Review of Global Data 2013-2023”, available at: <https://www.schwabfound.org/insights> (Accessed: 21 April 2025).

8. British Council, (2019), “The role of social entrepreneurship in achieving the SDGs”, available at: <https://www.britishcouncil.org/society/social-enterprise/reports/role-social-entrepreneurship-achieving-sdgs> (Accessed: 28 April 2025).

9. Sustainable Development Goals, (2024), “Why Social Entrepreneurship is Key to Achieving the SDGs”, available at: <https://cambioconsultancy.uk/2020/why-social-entrepreneurship-is-key-to-achieving-the-sdgs-sustainable-development-goals/> (Accessed: 29 April 2025).

10. Center for the Development of Social Entrepreneurship (2011), *Informatsiinyi dovidnyk sotsialnykh orhanizatsii ta sotsialno-oriientovanykh pidpryiemstv* [Information directory of social organizations and socially oriented entrepreneurship], Lvivshchyny Prirva, Lviv.

11. Defourny, J. and Nyssens, M. (2008), “Social Enterprise in Europe: Recent Trends and Developments”, *EMES European Research Network. Working Papers Series*, vol. 08/01, pp. 40-43.

12. Shkoliar, M.V. (2017), “Social entrepreneurship as a tool for solving social problems ”, *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy, Seriiia ekonomichna*, vol. 27(2), pp. 85-89.

13. Duniam, M. and Eversole, R. (2013), *Social Enterprises and Local Government*, Australian Centre of Excellence for Local Government, Sydney, Australia.

Стаття надійшла до редакції 04.05.2025 р.